6. Undanröj smittkällan

Här ger Livsmedelsverket vägledning om hur kraven i lagstiftningen kan uppnås. Vägledningen är inte bindande och utesluter inte andra sätt att uppfylla kraven.

I detta avsnitt kan du läsa om vad du som livsmedelsinspektör kan göra för att stoppa smittan, och vilka krav du kan ställa på livsmedelsföretaget.

Huvudansvariga

Den kommunala kontrollmyndigheten och livsmedelsföretagaren.

Kommunala kontrollmyndighetens ansvar

Livsmedelsföretagarens ansvar

I vissa fall är i stället Livsmedelsverket eller länsstyrelsen ansvarig kontrollmyndighet.

Livsmedelsverkets ansvarsområden

Länsstyrelsens ansvarsområden

Steg i detta moment

- Bedöm hur sannolikt det är att smittkällan har identifierats.
- Bedöm om det krävs kortsiktiga eller långsiktiga åtgärder.
- Kräv det som är nödvändigt för att stoppa smittan.
- Sammanfatta kontrollen och lämna kontrollrapport.
- Följ upp att åtgärderna genomförs.

Hur identifieras smittkällan?

Viss typ av information som kan peka på att ett livsmedel utgör smittkällan i ett utbrott.

- Epidemiologiska undersökningar. Antingen rent beskrivande (till exempel att någon i personalen visat sig ha varit sjuk), eller statistiska analyser av kohortstudier eller fall-kontroll studier.
- Mikrobiologisk provtagning. Om samma smittämne hittas hos patienter och i livsmedel pekar det på att det livsmedlet är smittkällan. Sambandet blir starkare ju mer detaljerat smittämnet har typats.
- Spårning. Om en stor del av de drabbade ätit livsmedel som har ett gemensamt ursprung i någon punkt i livsmedelskedjan kan det ge en stark indikation på vilket livsmedel som är smittkälla.

Epidemiologisk undersökning

Mikrobiologisk undersökning

Spåra livsmedel

Möjligheten att peka ut ett visst livsmedel som smittkälla blir starkare ju fler av dessa informationskällor som överensstämmer. Men det kan ibland räcka med resultat från enbart en av dessa för att kopplingen till ett livsmedel blir tillräckligt starkt för att kräva åtgärder.

Kortsiktiga eller långsiktiga åtgärder?

Kontrollmyndigheten ska förhindra fortsatt spridning av smittan. Det gör du genom att kräva åtgärder som undanröjer smittkällan och/eller bryter smittkedjan. Åtgärderna kan vara kort- eller långsiktiga.

Kortsiktiga åtgärder hejdar eller begränsar det aktuella utbrottet. Det kan handla om att se till att

- misstänkta livsmedel inte längre serveras eller säljs
- livsmedelspersonal som sprider smitta inte hanterar livsmedel

- verksamheten stängs och saneras.

Långsiktiga åtgärder förhindrar framtida sjukdomsutbrott. Det kan handla om att livsmedelsföretagaren behöver

- bygga om anläggningen så att livsmedel kan hanteras på ett säkert sätt
- utbilda personalen
- förbättra rutinerna för att hantera livsmedel
- förbättra hygienrutinerna.

Kräv det som är nödvändigt för att stoppa smittan

Du som livsmedelsinspektör har till exempel följande möjligheter, detta enligt artikel 138 i förordning (EU) nr 2017/625 och 22 § livsmedelslagen:

- omhänderta livsmedel, uppmana livsmedelspersonal att genomgå läkarundersökning, detta enligt 8 § livsmedelsförordningen.
- förbjuda livsmedelsföretaget att släppa ut livsmedel på marknaden
- tillfälligt avbryta driften eller stänga hela eller delar av företaget under lämplig tidsperiod
- förelägga livsmedelsföretagaren att förstöra livsmedel eller foder, eller dra tillbaka det från marknaden
- förelägga livsmedelsföretagaren att vidta åtgärder såsom att rengöra anläggningen, ändra arbetssättet för att undvika korskontamination, övervaka temperaturer eller förbättra förutsättningarna för en god personlig hygien
- förbjuda livsmedelsföretaget exempelvis att utföra matlagning som kräver nedkylning om detta inte sker på ett säkert sätt
- förelägga företagaren om att komma in med följesedlar eller fakturor för att kunna spåra livsmedel.

Frivilliga åtgärder, sanktioner och polisanmälan

Åtgärderna ska vara proportionerliga. Det betyder att du inte ska begära mer långtgående åtgärder än vad som är nödvändigt. Om företaget självmant omedelbart vidtar nödvändiga åtgärder behöver du inte utfärda sanktioner. Med sanktioner menas exempelvis förbud eller att förelägga om en viss åtgärd vid vite, vilket innebär att företaget måste betala en avgift om det inte vidtar åtgärden.

När du beslutar om åtgärd, ta även hänsyn till om företaget tidigare har visat prov på bristande efterlevnad. Detta innebär att åtgärderna ska vara kraftigare vid mer allvarliga eller upprepade brister och mindre kraftiga vid mindre brister. Jämför proportionalitetsprincipen, artikel 5 fördraget om Europeiska unionen.

I vissa utbrottsärenden kan det dyka upp misstanke att grava felaktigheter har begåtts och orsakat utbrottet. Anmäl då livsmedelsföretagaren till polisen för misstänkt brott mot livsmedelslagstiftningen. Sanktioner och eventuella åtalsanmälningar är båda relevanta aktiva delar av en effektiv kontroll.

Sammanfatta kontrollen och lämna kontrollrapport

Sammanfatta resultaten av kontrollen för den som är ansvarig på plats och beskriv de åtgärder som företaget behöver vidta och när de ska vara vidtagna. Överlämna en kontrollrapport och eventuellt beslut om sanktion direkt på plats eller skicka handlingarna efteråt till den som är ansvarig för företaget.

Be dessutom företaget kontakta dig om mer information dyker upp eller om flera gäster eller kunder hör av sig.

Följ upp att åtgärderna genomförs

Gör nödvändiga uppföljningar på företaget för att säkerställa att de har vidtagit de beslutade åtgärderna så att de framöver kan släppa ut säkra livsmedel. En del åtgärder tar dock tid att genomföra. Planera nu in en uppföljning längre fram.

Senast uppdaterad 30 april 2026 Ansvarig grupp ROR_LH